

МОНГОЛ УЛСЫН ТАМХИНЫ ХЯНАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ БОЛОН ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД ХИЙСЭН ШИНЖИЛГЭЭ

(Захиалагч - УИХ-ын гишүүн А. Тлейхан)

Ц. Норовдондог (Ph.D), Ч. Онончимэг, Ц. Элбэгзаяа, О. Нарантуяа

Гарчиг

Нэг. Монгол Улсын Тамхины хяналтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн өнөөгийн байдал

- Монгол Улсын Тамхины хяналтын тухай хууль болон бусад эрх зүйн зохицуулалт
- Тамхины хяналтын тухай хуульд хяналтын болон хариуцлагын зохицуулалтыг хэрхэн тусгасан, тамхины хяналтын тухай хууль хэрэгжихгүй байгаа шалтгаан нөхцөл

Хоёр. Тамхины хяналтын эрх зүйн зохицуулалтын талаар гадаадын зарим улс орны туршлага

- Оросын Холбооны Улс:
- Турк Улс:
- Англи Улс:
- Япон Улс:
- Испани Улс:

Гурав. Монгол Улсын Засгийн газраас өргөн барьсан Тамхины хяналтын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд хийсэн шинжилгээ

Санал дүгнэлт

Монгол Улсын Тамхины хяналтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн өнөөгийн байдал болон хуулийн төсөлд хийсэн шинжилгээ

Нэг. Монгол Улсын Тамхины хяналтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн өнөөгийн байдал

Дэлхийн хүн амыг өвчлөл, нас баралтад хүргэж буй үхлийн шалтгаан хүчин зүйл нь тамхидалт юм. Тамхины утаа нь хүний эрүүл мэндэд хортой 4000 гаруй төрлийн хортой нэгдлийг агуулан багаар бодоход 43 орчим нь хорт хавдарыг үүсгэдэг бөгөөд одоогийн байдлаар дэлхий дээр нэг тэрбум хүн тамхи татаж байгаагийн 4/1 орчим нь насанд хүрэгчид, тамхины хэрэглээ нь жил болгон таван сая гаруй хүнийг үхэлд хүргэж байна гэсэн тоо баримт байна. Мөн түүнчлэн Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага /ДЭМБ/-ын мэдээллээр дэлхий дахинд тамхидалтаас үүдэлтэй өвчнөөр жил бүр 10 хүн тутмын нэг буюу 4 сая гаруй хүн нас бардаг гэсэн тооцоог гаргасан байна.¹

Хөгжиж буй орнуудад хүн амын хурдацтай өсөлтийн зэрэгцээгээр тамхины үйлдвэрлэл эрхлэгчдээс явуулж байгаа маркетингийн эрчимтэй үйл ажиллагааны улмаас тамхины хэрэглээ байнга өсөн нэмэгдсээр байна. ДЭМБ-ын судалгаагаар энэ зууны сүүл гэхэд нэг тэрбум хүн тамхинаас болж нас барах ба эдгээр нас баралтын дөрөвний гурав нь бага болон дунд орлоготой орнуудад тохиолдоно гэж тооцоолсон байдаг.

Манай улсын хувьд зах зээлийн харилцаанд шилжиж эхэлсэнээс хойшхи хугацаанд

тамхи импортлогчдын тоо улам бүр нэмэгдэж, тамхи хэрэглэгчдийн хүрээ эмэгтэйчүүд, охид, залуучуудаар өргөжин, тамхи татагсадын нас улам бүр залуужин, тамхи таталтын үзүүлэлтээр 1997 онд монгол эрэгтэйчүүд дэлхийд 42 дугаарт, эмэгтэйчүүд 67-р байранд орж байсан бол 2002 онд ДЭМБ-ийн мэдээлснээр манай улс тамхины хэрэглээгээр тэргүүлэх 10 орны тоонд орох болсон нь хүн амын тамхины хэрэглээ асар хурдацтай байгааг харуулж байна.²

Өндөр хөгжилтэй орнууд сүүлийн 40 гаруй жил тамхины хэрэглээг буруулах, хязгаарлахад чиглэсэн үр дүнтэй тамхины хяналтын стратеги боловсруулан хэрэгжүүлснээр тамхи хэрэглэгчдийн тоо эрс буурсан байна. Гэвч тамхи үйлдвэрлэн борлуулагч, улс дамнасан зарим томоохон компаниудын хувьд өөрийн тамхины зах зээлээ хадгалахын тулд хөгжиж буй орнууд руу тамхины үйлдвэрлэл, борлуулалтаа шилжүүлэн байршуулах, шууд болон шууд бус /*өнгө үзмжтэй савлалт, харьцангуй хямд үнэ, үнэгүй болон урамшуулалт худалдаа, тамхины нэр шошгыг бүтээгдэхүүнд ашиглах, хүмүүнлэгийн тусламж үзүүлэх гэх мэт*/ зар сурталчилгаа ашиглах зэргээр тамхи хэрэглэгчдийн тоог нэмэгдүүлэхийг чармайж байна.

1.1 Монгол Улсын Тамхины хяналтын тухай хууль болон бусад эрх зүйн зохицуулалт:

Тамхины тахалтай тэмцэх асуудал нь дан ганц эрүүл мэндийн бус, нийгэм, эдийн засгийн цаашилбал дэлхий нийтийн хөгжлийн тулгамдсан асуудал болж байгааг харгалзан үзэж дэлхий дахинд тамхидалтын тархалт, түүнтэй холбоотой өвчлөл, нас баралтыг бууруулах зорилгоор “Тамхины хяналтын суурь конвенц”-ийг 2003 оны 5 дугаар сарын 21-ний өдөр Женев хотноо хуралдсан ДЭМБ-ын 56 дугаар чуулганаар ДЭМБ-ын гишүүн 192 орон санал нэгтэй баталсан байна.

Монгол Улсын хувьд энэхүү Конвенцид нэгдэх тухай хуулийг Улсын Их Хурал 2003 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдөр соёрхон баталсныг 2004 оны 1 дүгээр сарын 27-ны өдөр ДЭМБ албан ёсоор бүртгэж, олон улсын хэмжээнд баталгаажуулсан байна.

Төрөөс тамхины хэрэглээг тогтмол, тасралтгүй бууруулахад чиглэсэн удирдлага, зохион байгуулалт, нийгэм, эдийн засаг, эрх зүйн үр нөлөөтэй иж бүрэн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх зорилго бүхий “Тамхины хяналтын тухай” хуулийг Улсын Их Хурлаас 4 бүлэг 13 зүйлтэйгээр 2005 оны 7 дугаар сарын 01-ний өдөр шинэчлэн баталсан. Энэ хуульд тамхины хяналт, тамхидалтыг бууруулах чиглэлийн зохицуулалтыг дараахь байдлаар тусгасан байна.

Тамхи тамхин бүтээгдэхүүний стандартын талаар:

Тамхины хяналтын тухай хуулийн 6.3-т “Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйлдвэрлэх, худалдах, импортлох, экспортлох тамхинд агуулагдах бохь, никотин, бусад хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээний стандартыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай зөвшилцөн Стандартчиллын Үндэсний зөвлөл батална” гэж заасан байдаг.

Энэ заалтын дагуу Үндэсний стандарчлал хэмжил зүйн үндэсний төвөөс тамхи, тамхин бүтээгдэхүүнд тавигдах дараахь стандартуудыг баталсан байна.

- 1/ Янжуур тамхи-Техникийн ерөнхий шаардлага /MNS 50245:2008/
- 2/ Хүнсний барааны агуулах-Техникийн ерөнхий шаардлага /MNS 5364:2004/
- 3/ Худалдааны газрын үйлчилгээний стандарт /MNS 5021:2001/
- 4/ Тамхи ба тамхин бүтээгдэхүүн-Тайлбар толь /MNS ISO10815:2001/

- 5/ Янжуур тамхи-дээж авах /MNS ISO8243:2001/
- 6/ Янжуур тамхи-Утааны конденсат дахь никотины хэмжээг тодорхойлох. Хийн хроматографийн арга /MNS ISO10315:2001/
- 7/ Тамхи, тамхин бүтээгдэхүүн. Чийг тодорхойлох жингийн арга /MNS 5127:2002/
- 8/ Тамхи, тамхин бүтээгдэхүүн. Никотин ба бохины хэмжээг тодорхойлох жингийн арга /MNS 5128:2002/
- 9/ Тамхи, тамхин бүтээгдэхүүн. Хлорорганик пестицид тодорхойлох /MNS 5129:2002/
- 10/ Тамхи, тамхин бүтээгдэхүүн. Фосфорорганик пестицид тодорхойлох /MNS 5130:2002/
- 11/ Хүнсний эрүүл ахуйн ерөнхий зарчим /MNS CAC/RCP1:2003/ зэрэг болно.

Тамхи тамхин бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, импортлогч, худалдаалагчид тавигдах шаардлага, тусгай зөвшөөрлийн талаар

Тамхины хяналтын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд Тамхи импортлох, экспортлох, үйлдвэрлэх, худалдахад тавих шаардлагыг хуульчилан зохицуулсан байдаг бөгөөд хуулийн 6.1-т Тамхи үйлдвэрлэх, импортлох, экспортлох, худалдах эрүүл ахуйн нөхцөл, тамхин дахь хорт бодисын агууламжийн талаархи эрүүл мэндийн дүгнэлтийг улсын мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага тамхины төрөл тус бүрээр олгох;

Мөн хуулийн 7.1-т Тамхи үйлдвэрлэх, тамхины ургамал тарих үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг хүнс, хөдөө аж ахуйн, тамхи импортлох үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг үйлдвэр, худалдааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг тус тус үндэслэн Засгийн газар олгоно.

Тамхи үйлдвэрлэх, тамхины ургамал тарих тусгай зөвшөөрлийг сонгон шалгаруулалтын үндсэн дээр олгоно. Сонгон шалгаруулах журмыг Засгийн газар батах;

7.3-т Тамхи худалдах үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг сум, дүүргийн Засаг дарга олгох тус тус хяналтын зөвшөөрлийг хуульчилсан байна.

Тамхи тамхин бүтээгдэхүүний зар сурталчилгааны талаар:

Тамхины зар сурталчилгаа явуулахыг Монгол Улсын Тамхины хяналтын тухай хууль, Зар сурталчилгааны тухай хууль болон Олон Нийтийн радио телевизийн тухай хуулиар хориглосон байдаг.

Тамхины хяналтын тухай хуулийн 8.1-т тамхийг дараахь хэлбэрээр сурталчлахыг хориглосон байна.

- Тамхи болон тамхины үйлдвэрийн нэр, тэмдэг, түүнтэй холбоотой зураг ашиглах замаар тамхийг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл, кино, интернэт, ханын самбар, зурагт хуудас, зар чимэглэл, зорчигчийн тийз болон бусад биет байдлаар сурталчлах;
- Хүүхдэд тамхи татахыг зааж сургах, өөгшүүлэх;
- Хуулийн этгээдийг тамхи болон тамхины үйлдвэрийн нэрээр нэрлэх;
- Тамхи үйлдвэрлэгчээс соёл урлаг, биеийн тамир, спортын болон бусад олон нийтийн арга хэмжээнд ивээн тэтгэгчээр оролцох, төрөл бүрийн хандив, тусламж, тэтгэлэг үзүүлэх;
- Эд бараа, хувцас, хэрэгслэний зүйлд тамхи болон тамхины үйлдвэрлэлийн зураг, нэр, тэмдэг хэрэглэх;
- Бусад хэлбэрээр тамхи сурталчилах.

8.2-т тамхины зар сурталчилгааны материалыг улсын хилээр оруулахыг хориглосон.

Гэвч тамхи үйлдвэрлэгчид болон тамхи импортлогч компаниудын хувьд өөрсдийн бараа, бүтээгдэхүүнийг мэдээллийн бүхий л сувгаар далд хэлбэрээр сурталчилсаар байна.

Жишээлбэл: тамхи үйлдвэрлэгч болон тамхи импортлогч компаниудын хувьд тамхины брэнд нэрийг өөрийн бүтээгдэхүүнд /тамхины нэр бүхий бал, үзэг, хөзөр, үнсний сав, түлхүүрийн оосор г.м/ хэрэглэх, шинэ тамхины дээжис тараах, баар рестронд тамхины “амталгаат” худалдааг урамшуулал хэлбэрээр явуулах, тамхины хайрцаг цуглуулсан тохиолдолд сугалаа гаргах, урамшуулал олгох, соёл, урлагын арга хэмжээг ивээн тэтгэх, тамхи зардаг цэгт сурталчилгаа байршуулах зэргээс гадна тамхины сурталчилгаа бүхий том самбаруудыг ашиглах, нэвтрүүлэг болон бусад арга хэмжээг ивээн тэтгэх, нэр цуутай хүмүүсээр тамхи сурталчилуулах, уут торонд лого наах, сонин хэвлэлд төлбөртэй нийтлэл нийтлүүлэх, тамхи үйлдвэрлэгч болон импортлогч компанийн нэрээр аливаа зар сурталчилгаа хийх зэрэг аргуудаар сурталчилсаар байна.³

Тамхи тамхин бүтээгдэхүүний албан татварын талаар:

Тамхины хяналтын тухай хуулийн 4.1.1-т “Тамхины татварыг тасралтгүй нэмэгдүүлэх замаар тамхины хяналт, хүн амын эрүүл мэндийг дэмжих үйл ажиллагааг тогтвортой санхүүжүүлж, насанд хүрээгүй иргэнийг тамхинд орохоос сэргийлэх, тамхины хэрэглээг” бууруулах зарчмыг баримтлана гэж заасан байдаг ба Онцгой албан татварын тухай хуулиар нарийвчлан зохицуулсан.

Тамхинд ногдуулах татварыг Онцгой албан татварын тухай хуулиар:

д/д

Онцгой албан татвар ногдуулах барааны нэр

Биет нэгж

Ногдуулах онцгой албан татварын хэмжээ /ам.долларт шилжүүлсэнээр/

Эх орны үйлдвэрийн бараа

Импортлоор авсан бараа

1. Янжуур болон түүнтэй адилтгах бусад тамхи

100 ширхэг

0.60

1.20

2. Дүнсэн болон түүнтэй адилтгах задгай тамхи

1 кг

0.30

0.90

Мөн түүнчлэн Тамхины хяналтын тухай хуулийн 6.2-т Улсын хилээр иргэдийн оруулж ирэх хувийн хэрэглээний тамхины тоо хэмжээг гаалийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага тогтооно гэж заасаны дагуу Гаалийн Ерөнхий газрын даргын 2006 оны 24 тоот тушаалаар батлагдсан “Зорчигчийн хувийн хэрэглээний эд зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх” журамд заасанаар 18 наснаас дээш зорчигч янжуур 200 ширхэг, сигар, навчин тамхи 50 ширхэг, задгай тамхи 250 граммаас илүүгүйгээр албан татваргүйгээр нэвтрүүлэхийг зөвшөөрсөн байна.

Хууль тогтоомж зөрчсөн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын талаар:

Хууль, тогтоомжийг мөрдүүлэхэд хуулийн хэрэгжилтийн байдлыг тодорхойлох асуудал чухал байдаг. Батлагдан гарсан хуулийн заалтыг мөрдөхгүй байх, эсвэл мөрдөх боломжгүй нь тодорхой болбол хууль нь зөвхөн цаасан дээр бичсэн үгнээс өөрцгүй болно. Хуулийг үр нөлөөтэй мөрдөхөд:

- Уг хуулийг мөрдүүлэх үүргийг бүрэн төгс мөрдүүлэх, биелүүлэх эрх бүхий байгууллагыг тодорхой зааж өгөх;
- Хуулийн зүйл заалтыг зөрчсөн тохиолдолд ногдуулах торгууль болон хариуцлагын арга хэмжээ нь тухай хуулийг зөрчсөн зөрчилөөс үүсэх хор хөнөөлтэй хэрхэн тохирч байгааг анхаарах;
- Хууль зөрчсөн тохиолдолд тухайн хор хохиролд бодитой үнэлгээ өгөх зорилгоор шүүхэд татах үр нөлөөтэй аргыг хүлээн зөвшөөрөх;
- Хууль зөрчигчдэд шийтгэл оноох нөхцөл бололцоог зохих түвшинд хангасан хууль мөрдөх ажиллагааг санхүүжүүлэх хэрэгтэй байдаг байна.

Улс орон бүр өөрийн нөхцөлд тохируулан торгуулийн дээд болон бусад хариуцлагын арга хэмжээг тогтоох нь зүйтэй юм. Тухайлбал: торгууль нь багаар бодоход хууль бус үйл ажиллагаа явуулснаас олж болох орлогын хэмжээнээс илүү байх ёстой. Манай оронд торгуулийн хэмжээ бага байгаа болон хууль бус үйл ажиллагаа явуулснаас олсон орлого нь торгуулийн хэмжээнээсээ хэт бага байгаа зэрэг нь гар дээрээс жижиглэнгийн худалдаа хийх, насанд хүрээгүй хүүхдүүдэд тамхи худалдаалах, зар сурталчилгаа, ивээн тэтгэлэг, урамшуулалт худалдаа зэрэг хууль хэрэгжихгүй шалтгаан нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

Тамхины хяналтын тухай хуульд торгуулийн хэмжээг дараахь байдлаар тогтоосон байна.

- Иргэн 10000-50000 төгрөг
- Албан тушаалтан 40000-60000 төгрөг
- Хуулийн этгээд 200000-250000 хүртлэх төгрөгөөр торгохоор тогтоосон байна.

1.2 Тамхины хяналтын тухай хуульд хяналтын болон хариуцлагын зохицуулалтыг хэрхэн тусгасан, тамхины хяналтын тухай хууль хэрэгжихгүй байгаа шалтгаан нөхцөл

Төр засгаас тамхидалтын эсрэг бодлого боловсруулах, тамхидалтыг бууруулах талаар тодорхой арга хэмжээ авч ажилласан. Тухайлбал: тамхины татварыг нэмэгдүүлэх замаар тамхины хяналт, хүн амын эрүүл мэндийг дэмжих үйл ажиллагааг тогтвортой санхүүжүүлэх, хүүхдүүдийг тамхинд орохоос сэргийлэх, тамхины хэрэглээг бууруулах зэрэг тодорхой арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлсээр байна.

Одоо мөрдөж байгаа Тамхины хяналтын тухай хуульд тамхи ширхэглэн худалдахыг хориглосон, зар сурталчилгаа хийх, ивээн тэтгэх, дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаанд хориг тавьсан, тамхи худалдан авч болох насыг дээшлүүлж 18 болгосон зэрэг эерэг заалтууд олон байдаг.

Харамсалтай нь хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй байна. Учир нь хяналт муу, хариуцлагын тогтолцоо сул байгаагаас бодитой үр дүн харагдахгүй, хүн амын дунд тамхидалт ихэссэн хэвээр байна.

НИТХТ-ээс 2009 оны 12 сард “Тамхи худалдах үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, хяналт тавих журам”-ыг баталжээ. Уг журамд зааснаар тамхи худалдах үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг Тамхины хяналтын тухай хуулийг үндэслэн дүүргийн Засаг дарга олгохоор болсон байна. Мөн худалдаа, хоолны газрын үйлчилгээний стандартын шаардлага хангасан тухай мэргэжлийн хяналтын байгууллагын дүгнэлт гаргуулсан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад тусгай зөвшөөрөл олгохоор заажээ.

Тусгай зөвшөөрөл авсан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь стандарт, чанарын шаардлага хангасан тухай шинжилгээний дүгнэлттэй тамхийг худалдах үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд тусгай зөвшөөрлийг гурван жилийн хугацаагаар олгохоор заасан байна.

Мөн баяр ёслол, биеийн тамирын уралдаан тэмцээн, аялал зугаалга, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний болон хүүхдийн байгууллага, соёл урлагийн газрууд дахь худалдаа үйлчилгээнд тамхи худалдахыг хориглосон байна. Их, дээд сургууль, ерөнхий

боловсролын сургуулиас 100 метрийн зайд тамхи зарах, 18 нас хүрээгүй хүнд тамхи худалдахыг хориглосон ба шаардлагатай тохиолдолд бичиг баримтыг нь үзэх, худалдаа, үйлчилгээний газруудад ширхэгээр, гудамж талбайд гар дээрээс худалдахыг хориглосон.

18 насанд хүрээгүй хүний бичиг баримтыг нь шалгаж, та насанд хүрээгүй тул тамхи зарахгүй гэж хэлдэг худалдагч байхгүй гэж хэлэхэд хэлсдэхгүй болов уу. Их дээд сургуулиудын үүдэнд болон ойролцоох ТҮЦ, дэлгүүрүүдэд ширхэгийн тамхи худалдаалах явдал тасрахгүй байсаар байна.

Энэ нь 2007 онд явуулсан “Дэлхийн залуучуудын тамхины хэрэглээний судалгаа”-ны дүнгээс харахад ЕБС-ийн 13-15 насны сурагчдын 81.1 хувь нь тамхийг худалдан авах боломж ихтэй, тэдний насыг үл харгалзан дэлгүүр, сургууль орчмын түргэн үйлчилгээний цэгээр тамхийг чөлөөтэй худалддаг, 60 хувь нь тамхины зар сурталчилгааг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл болон гудамжны самбараас харсан гэж хариулснаас харагдаж байна.

Сурагчдын 79.1 хувь нь тамхийг олон нийтийн үйлчилгээний газар татахыг хориглосон хуулийн заалтыг мөрдүүлэх нь чухал гэж үзсэн байна. Эдгээр нь сурагчдын дунд тамхины хэрэглээг нэмэгдүүлэх хүчин зүйл болж байна. Энэ нь нэг талаар хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагын хэмжээ бага буюу сул байгаа явдал мөн тамхины үнэ болон татварын хэмжээ бага байгаатай холбоотой.⁴

Тамхины бүтээгдэхүүний үнийг татварын өсөлтөөр нэмэгдүүлэх нь хэрэглээг багасгах хамгийн үр дүнтэй арга гэж үздэг. Дэлхийн хөгжилтэй орнуудын татвар өндөр байдаг гэнэ. Харин манай улсын хувьд татварын хэмжээ бага байгаа нь тамхидалтыг нэмэгдүүлэх үндсэн шалтгаан болж буй юм. Өөрөөр хэлбэл, тамхины үнийн өсөлт нь тамхичдын тоог цөөрүүлдэг бөгөөд тамхиа үргэлжлүүлэн татсан ч өдөртөө арай цөөн тамхи хэрэглэхэд хүргэдэг байна.

Тамхины өндөр татвар нь өсвөр насныхан болон ядуучуудыг тамхи хэрэглэхээс урьдчилан сэргийлэх, хэрэглээг багасгахад үр дүнтэй байдаг байна.

Үнэ өсөхөд залуу хүмүүс болон бага орлоготой тамхичид бусдыг бодвол 2-3 дахин илүүтэй тамхинаас гарч, эсвэл тамхи бага татдаг байна. Учир нь эдгээр хүмүүст тамхины үнийн өсөлт илүү мэдрэгддэг байна.

Тамхигүй орчинг бий болгох болон тамхины татварыг нэмэгдүүлэх нь тамхи таталтыг бууруулах хамгийн үр дүнтэй арга гэж үздэг.

Тамхи үйлдвэрлэгчид болон экспортлогч, импортлогчидын зүгээс тамхины эсрэг хууль тогтоомж, аливаа хөтөлбөр, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлснээр ажлын байрны тоо болон улсын төсөвт орох тамхины татварын хэмжээ буурна гэж байнга ярьдаг. Гэхдээ тамхины хэрэглээнээс үүдэн гарах өртөг зардал улс орны эдийн засагт болоод хүн амын эрүүл мэндэд тамхины татвараас илүүтэйгээр хор хохирол учруулдаг.

Хоёр. Тамхины хяналтын эрх зүйн зохицуулалтын талаар гадаадын зарим улс орны туршлага

Оросын Холбооны Улс:

ОХУ-н Тамхины хяналтыг:

- “Тамхин бүтээгдэхүүний техникийн регламент” хууль /2008.12.03/
- “Тамхи татахыг хязгаарлах тухай” /2001.07.10/
- “ОХУ-ын Татварын хууль” /2000.08.05/
- “Зар сурталчилгааны тухай” /2006.03.13/
- “Гадаадад үйлдвэрлэсэн архи, тамхин бүтээгдэхүүний эргэлтэнд тавих төрийн хяналтыг чангатгах тухай” ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн зарлиг 1996.02.07 зэрэг хууль, эрх зүйн актаар зохицуулдаг.

ОХУ-д тамхины хяналтыг болон тамхины хяналтын тухай хуулийн хэрэгжилтийг Төрийн болон орон нутгийн хяналт шалгалтын байгууллага, эрх бүхий улсын байцаагч хэрэгжүүлдэг байна.

Тамхи болон тамхин бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, худалдаалагчид болон импортлогчид нь дараахь шаардлагыг хангаагүй тамхи тамхин бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, худалдаалахыг хориглодог байна.

- ОХУ-ын Эрүүл мэндийг хамгаалах төрийн гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагаас баталсан утаан дахь никотин, хатуулгийн агууламжийн талаарх эрүүл ахуйн хэм хэмжээнд нийцээгүй тамхийг үйлдвэрлэх, импортлох, бөөнөөр болон жижиглэн худалдах;
- тамхи татах хортой тухай анхааруулга, хорт бодисын агууламжийн тухай мэдээллийг наагаагүй;
- тамхийг ширхгээр худалдах, автомат ашиглан худалдах, хайрцагтаа 20-с илүү тоогоор савласан тамхи худалдах;
- эрүүл мэндийг хамгаалах байгууллага, соёлын байгууллага, биеийн тамир спортын байгууллага, боловсролын байгууллагын байр, талбай, түүнээс 100 м дотор талбайд тамхи татах;
- жижиглэнгийн дээд үнэ, үйлдвэрлэсэн он сар бичигдээгүй тамхийг үйлдвэрлэх, импортлох;
- тохирлын гэрчилгээ олгоогүй, марк наагаагүй зэрэг болно.

Харин дараахь газарт тамхи татахыг хориглосон байдаг.

- *Ажлын байр, хотын болон хот хоорондын тээврийн хэрэгсэл, 3 цагаас дээш хугацаагаар нисэх агаарын хөлөг, спортын хаалттай байгууламж, эрүүл мэндийн байгууллага, соёлын байгууллага, боловсролын байгууллагын байр болон талбай, төрийн байгууллагын байранд тус тус тусгай тамхи татахад зориулагдсан байраас бусад газарт тамхи татахыг хориглосон.*

Тамхи тамхин бүтээгдэхүүний татварын хувь хэмжээг ОХУ-ын Татварын хуулийн 22 дугаар бүлгээс харвал:

Төрөл зүйл

Ногдох татвар

2010.01.01-2010.12.31

2011.01.01-2011.12.31

2012.01.01-2012.12.31

Дүнсэн тамхи, зажилдаг тамхи, сордог тамхи, үнэрддэг тамхи, хамрын тамхи, шингэн тамхи болон кальяный (тамхин бүтээгдэхүүний түүхий эд)

1 кг - 422 руб. 00 коп

1 кг - 510 руб. 00 коп

1 кг - 610 руб. 00 коп

Навчин тамхи

1 ш - 25 руб. 00 коп

1 ш - 30 руб. 00 коп

1 ш - 36 руб. 00 коп

Шүүлтүүртэй тамхи

- 1000 ш - 205 руб. 00 коп + жижиглэнгийн дээд үнийн 6.5 хувь гэхдээ 1000 ш - 155 руб. 00 коп-аас хэтрэхгүй
- 1000 ш - 205 руб. 00 коп + жижиглэнгийн дээд үнийн 7.0 хувь гэхдээ 1000 ш - 305 руб. 00 коп-аас хэтрэхгүй
- 1000 ш - 305 руб. 00 коп + жижиглэнгийн дээд үнийн 7.5 хувь гэхдээ 1000 ш - 375 руб. 00 коп-аас хэтрэхгүй

Шүүлтүүргүй тамхи

- 1000 ш - 125 руб. 00 коп + жижиглэнгийн дээд үнийн 6.5 хувь гэхдээ 1000 ш - 155 руб. 00 коп-аас хэтрэхгүй
- 1000 ш - 175 руб. 00 коп + жижиглэнгийн дээд үнийн 7.0 хувь гэхдээ 1000 ш - 215 руб. 00 коп-аас хэтрэхгүй
- 1000 ш - 250 руб. 00 коп + жижиглэнгийн дээд үнийн 7.5 хувь гэхдээ 1000 ш - 305 руб. 00 коп-аас хэтрэхгүй

Бусад тамхи (сигарилл, биди, кретек)

- 1000 ш - 360 руб. 00 коп
- 1000 ш - 435 руб. 00 коп
- 1000 ш - 530 руб. 00 коп

Тамхи тамхин бүтээгдэхүүний хууль тогтоомж зөрчсөн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын арга хэмжээ нь ОХУ-ын Захиргааны хариуцлагын тухай хуульд зааснаар торгууль нь дараахь хэмжээтэй байна.

- Тамхи татахыг хориглосон тэмдэг, тэмдэглэгээтэй газар тамхи татсан тохиолдол 100 рубль;
- Зөвшөөрөлгүй газар тамхи татвал 1500-2000 рубль;
- Хуулийн этгээдийн торгуулийн дээд хэмжээ нь 40000 хүртлэх рубль;
- Албан тушаалтны торгуулийн дээд хэмжээ 4000 хүртлэх рубль байна.

* * *

Гурав. Монгол Улсын Засгийн газраас өргөн барьсан Тамхины хяналтын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд хийсэн шинжилгээ

Хуулийн төсөлд шинээр нэмэлт болгож оруулсан зүйл, заалтууд / төслөөр/	Хуулийн төсөлд хийсэн дүн шинжилгээ
--	-------------------------------------

<p>5.3.Тамхины хяналтын талаар тамхи үйлдвэрлэгч хуулийн этгээд дараахь үүрэг хүлээнэ:</p> <p>5.3.1 тамхи үйлдвэрлэгч болон түүний хувьцаа эзэмшигчийн нэр, хаяг, эрхэлж байгаа үйл ажиллагаа, тамхины үйлдвэрлэлтэй холбоотой бусад мэдээллийг өөрийн цахим хуудаст байрлуулан нийтэд ил тод байлгах, эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон хугацаанд үйл ажиллагаагаа тайлагнаж байх;</p> <p>5.3.2 эрх бүхий байгууллагаас баталсан тамхины хайрцаг, сав, баглаа боодолд тавигдах шаардлагыг батлагдсан өдрөөс хойш нэг жилийн дотор бүрэн хангасан байх.</p>	<p>1/ Тамхины хяналтын тухай хуулийн 5.2-т Тамхины хяналтын талаар иргэн, хуулийн этгээдийн хүлээх үүргийг заасан байдаг.</p> <p>2/ Тамхи үйлдвэрлэгчийн хувьцаа, нэр, хаяг зэрэг нь хувь хүн, байгууллагын нууцад хамаарах бөгөөд хуулийн төсөлд тусгасан эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон хугацаанд үйл ажиллагаагаа тайлагнах гэдгийг хууль болон хуулийн төсөлд тодорхой бусаар тусгасан байна.</p> <p>Үүнд ямар эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон хугацаа болон ямар байгууллагаас төслийн 5.3.2-т заасан шаардлагыг тогтоож байгаа зэрэг нь тодорхой бус байна.</p>
<p>8.3. Тамхины хил дамнасан зар сурталчилгаа, дэмжлэг, ивээн тэтгэх үйл ажиллагааг хориглоно</p>	<p>Хуулийн 8.1.4-т тамхи үйлдвэрлэгчээс соёл урлаг, биеийн тамир, спортын болон бусад олон нийтийн арга хэмжээнд ивээн тэтгэгчээр оролцох, төрөл бүрийн хандив, тусламж, тэтгэлэг үзүүлэхийг хориглосон заалт байгаа болно.</p>
<p>3.1.7. “тамхигүй орчин” гэж тамхины утааг харах, үнэрлэх, мэдрэх, хэмжих боломжгүй орчныг;</p> <p>3.1.8. “хаалттай орчин” гэж дээвэр, хана, талуудаар хүрээлэгдсэн орон зай (хийсэн материал, тухайн орон зайг түр зуур буюу байнга ашиглахаас хамаарахгүй)- г;</p> <p>3.1.9. “брэндийг өргөтгөх” гэж тамхи, тамхин бүтээгдэхүүний нэр, барааны тэмдэг, лого зэрэг бусад ялгарах онцлогийг тамхин бус бүтээгдэхүүн, үйлчилгээтэй холбоотой мэтээр ашиглахыг;</p> <p>3.1.10. “брэнд хуваалцах” гэж тамхин бус бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нэр, барааны тэмдэг, лого зэрэг бусад ялгарах онцлогийг тамхи, тамхин бүтээгдэхүүн, тамхины компанитай холбоотой мэтээр ашиглахыг.</p>	<p>Хуулийн төслийн 3.1.8. “хаалттай орчин” гэсэн тодорхойлолтыг тусгасан боловч хуулийн төсөлд тусгаагүй байна.</p> <p>Мөн түүнчлэн брэндийг өргөтгөх, брэнд хуваалцах, лого зэрэг нэр томъёог жигдлэх шаардлагатай болно.</p>
<p>4.1.5. тамхины хяналт, нийгмийн эрүүл мэндийн асуудлаар тамхи үйлдвэрлэгчтэй харьцах үйл ажиллагаа нь ил тод, хариуцлагатай байх;</p> <p>4.1.6. тамхи үйлдвэрлэгч, түүний ашиг сонирхлын төлөө ажиллаж байгаа этгээдийг нээлттэй, хариуцлагатай зарчмаар ажиллах, үйл ажиллагаа явуулахыг шаардах;</p> <p>4.1.7. тамхи үйлдвэрлэгчийн үйл ажиллагаанд урамшуулал, татварын хөнгөлөлт болон бусад давуу тал олгохгүй байх;</p> <p>4.1.8. тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд тамхи үйлдвэрлэгчтэй өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр нэгэн адил хандах;</p> <p>4.1.9. тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомж боловсруулах асуудлыг тамхины үйлдвэрлэл эрхлэх асуудлаас ангид байлгах;</p> <p>4.1.10. нийгмийн эрүүл мэндийн бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд тамхи үйлдвэрлэгчийн зүгээс хөндлөнгөөс оролцох стратеги, арга, нийгмийн эрүүл мэндийн бодлогыг тамхи үйлдвэрлэгчийн ашиг сонирхлоос хамгаалах шаардлага болон тамхи үйлдвэрлэгчийн зар сурталчилгаа, дэмжлэг, ивээн тэтгэх үйл ажиллагааны талаар төрийн бүх шатны байгууллага, олон нийт мэдээллээр хангагдсан байх.</p>	<p>- төслийн 4.1.7-т дурьдсан заалт нь Онцгой албан татварын тухай хуулийн 7.1.1-т заасан онцгой албан татвараас чөлөөлөх бараа болох Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйлдвэрлэн экспортод гаргасан 4.1.1. бүх төрлийн согтууруулах ундаа;</p> <p>4.1.2. бүх төрлийн тамхи; 4.1.3. автобензин, дизелийн түлш; 4.1.4.суудлын автомашин/-д гэсэн хуулийн заалттай зөрчилдөж байна. Иймд энэхүү хуулийн зүйл заалтыг хуулийн төсөлд бусад хуультай үялдуулах эсхүл хуулийн төсөлд хүчингүй болгох бусад хуулийн зүйл заалтыг тодорхой болгох</p> <p>- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 4.1.3-т тамхины хяналтын талаар бодлого, хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд тамхи үйлдвэрлэгчтэй холбоогүй хувийн хэвшлийн болон төрийн бус байгууллагын оролцоог дэмжих гэж заасан нь төслийн 4.1.9. тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомж боловсруулах асуудлыг тамхины үйлдвэрлэл эрхлэх асуудлаас ангид байлгах гэсэн заалттай агуулгын хувьд ижил байна.</p>

<p>5.1.3. нийгмийн эрүүл мэндийн бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх, бүх олон нийтийн боловсрол олгох чиглэлээр тамхи үйлдвэрлэгч, түүний ашиг сонирхлын төлөө ажиллаж байгаа хуулийн этгээд, иргэдтэй хамтран ажиллахаас татгалзах;</p> <p>5.1.4. тамхи үйлдвэрлэгчийн зүгээс санал болгож байгаа үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх, дүрэм, журмыг хүлээн зөвшөөрөх, дэмжих, батлахаас татгалзах;</p> <p>5.1.5. иргэн, хуулийн этгээдээс тамхи үйлдвэрлэгчтэй хамтран боловсруулсан тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомж болон туслалцаа үзүүлэх саналыг хүлээн авах, дэмжлэг үзүүлэх, батлахаас татгалзах;</p> <p>5.1.6. тамхины хяналтын талаар нийгмийн эрүүл мэндийн бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд оролцож байгаа төрийн албан хаагч, бусад ажилтан, зөвлөх, гэрээт ажилтны ашиг сонирхлын зөрчилтэй холбоотой асуудлыг шийдвэрлэж, хамтран ажиллахаас татгалзах</p>	<p>- Хуулийн төслийн 5.1.3-т заасан тамхи үйлдвэрлэгч, түүний ашиг сонирхлын төлөө ажиллаж байгаа хуулийн этгээд, иргэдтэй хамтран ажиллахаас татгалзах гэдэг нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 14.1-т заасан Монгол Улсад суугаа хүн бүр хууль, шүүхийн өмнө тэгш байна гэсэн заалтыг зөрчиж болзошгүй.</p> <p>- Хуулийн төслийн 4.1.8-т тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд тамхи үйлдвэрлэгчтэй өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр нэгэн адил хандах гэсэн заалт, мөн хуулийн төслийн 5.1.4-т тамхи үйлдвэрлэгчийн зүгээс санал болгож байгаа үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх, дүрэм, журмыг хүлээн зөвшөөрөх, дэмжих, батлахаас татгалзах гэсэн заалтууд нь хоорондоо уялдахгүй.</p> <p>- Төслийн 5.1.5-т дурьдсан иргэн, хуулийн этгээдээс тамхи үйлдвэрлэгчтэй хамтран боловсруулсан тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомж болон туслалцаа үзүүлэх саналыг хүлээн авах, дэмжлэг үзүүлэх, батлахаас татгалзах заалт нь төслийн 4.1.9-т дурьдсан тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомж боловсруулах асуудлыг тамхины үйлдвэрлэл эрхлэх асуудлаас ангид байлгах гэсэн заалтууд нь хоорондоо агуулгын хувьд давхардсан байна.</p>
<p>5.2.3. тамхи үйлдвэрлэгчээс төрөл бүрийн хандив, тусламж, тэтгэлэг хүлээж авахаас татгалзах.</p>	<p>- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 8.1.4-т тамхи үйлдвэрлэгчээс соёл урлаг, биеийн тамир, спортын болон бусад олон нийтийн арга хэмжээнд ивээн тэтгэгчээр оролцох, төрөл бүрийн хандив, тусламж, тэтгэлэг үзүүлэхийг хориглох гэсэн заалттай давхардсан.</p> <p>- Хуулийн төслийн 5.2.3-т зөвхөн төрийн байгууллагын хүлээх үүрэгт тусгасан нь бусад хуулийн этгээд, иргэдийг тамхи үйлдвэрлэгчээс төрөл бүрийн хандив, тусламж, тэтгэлэг хүлээж авах боломжтойгоор тусгажээ. Иймд одоо мөрдөгдөж байгаа тамхины хяналтын тухай хуулийн 8.1.4-т заалтыг хэвээр байлгаж энэхүү төслийн 5.2.3 заалтыг хасах.</p>
<p>6.7.13. интернэтээр тамхи худалдах</p>	<p>-Саналгүй</p>

<p>8.1.7. тамхи борлуулдаг аливаа цэгт сурталчилгааны ямар нэг элемент агуулаагүй, тамхины нэр, түүний үнийн жагсаалтаас бусад хэлбэрээр тамхин бүтээгдэхүүнийг биетээр дэлгэн харуулах;</p> <p>8.1.8. тамхины хайрцаг, сав, баглаа боодлын гадна болон дотор талд амьтны эсхүл өөр бусад дүрс, “хөгжилтэй” үг хэллэг, “сэтгэл татам үнэр”, “шинэлэг зүйл”, “улирлын чанартай савлагаа” зэрэг хэрэглэгчдийг татах аливаа хэлбэрийн мэдээлэл агуулсан байх;</p> <p>8.1.9 тамхи үйлдвэрлэгчийн “брэндийг өргөтгөх” болон “брэнд хуваалцах” үйл ажиллагаа;</p> <p>8.1.10. тамхи үйлдвэрлэгч өөрөө эсхүл өөр байгууллага, этгээдээр дамжуулан бусдад санхүүгийн болон эд материалын хандив тусламж үзүүлэх замаар тамхийг шууд, шууд бусаар сурталчлах;</p> <p>8.1.11. танигдахуйц тамхины брэнд, тамхины брэндийн дүрсийг үзвэр, үйлчилгээний орчны аливаа зүйлтэй зэрэгцүүлэх буюу түүний агуулгатай холбон харуулах;</p> <p>8.1.12. тамхины талаар худал ташаа, төөрөгдүүлсэн эсвэл буруу сэтгэгдэл төрүүлж болох бүх төрлийн сурталчилгаа.”</p>	
<p>6.5. Анхааруулгын загварыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална.</p> <ul style="list-style-type: none"> 6.5. Анхааруулгын загварыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална Нэг удаад зургаан төрлийн анхааруулгын загвар гаргах бөгөөд загварын солигдох хугацаа 3 жил байна. 	<p>- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 6.3-т <i>Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйлдвэрлэх, худалдах, импортлох, экспортлох тамхинд агуулагдах бохь, никотин, бусад хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээний стандартыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай зөвшилцөн Стандартчиллын Үндэсний зөвлөл батална</i> гэж заасан дагуу Үндэсний</p>
<p>6.7.2. янжуурыг нэг хайрцагт 20 ширхгээс багаар савлах;</p> <ul style="list-style-type: none"> 6.7.2. янжуурыг нэг хайрцагт 20 ширхгээс цөөнөөр, ороож, гансаар татах зориулалттай дүнсэн тамхийг 200 граммаас багаар савлах; 	<p>стандарчлал хэмжил зүйн үндэсний төвөөс тамхи, тамхин бүтээгдэхүүнд тавигдах стандартуудыг баталсан болно. Янжуур тамхи-Техникийн ерөнхий шаардлага / MNS 50245:2008/ стандарт болон бусад стандарттай уялдсан эсэх талаар хуулийн</p>
<p>6.7.6. тамхины хайрцаг, сав, баглаа боодол дээр тухайн тамхийг бусад тамхинаас илүү хор нөлөө багатай гэж бичсэн;</p> <ul style="list-style-type: none"> 6.7.6. тамхины хайрцаг, сав, баглаа боодол дээр тухайн тамхийг бусад тамхинаас илүү хор нөлөө багатай гэсэн утгатай үг бичих буюу түүнтэй адилтгах лого, өнгө, брэндийн дүрс, тэдгээрийн хослол хэрэглэх гэж бичсэн; 	<p>төсөл болон танилцуулгад тусгагдаагүй байна. Янжуур тамхи-Техникийн ерөнхий шаардлага /MNS 50245:2008/ стандартын 7.4-т Тамхины хайрцаг, боодол дээр тухайн тамхийг бусад тамхинаас илүү хор нөлөө багатай гэсэн утгатай үг бичих буюу түүнтэй адилтгах тэмдэг, дүрс, өнгө, тэдгээрийн хослол хэрэглэхийг хориглоно гэж заасан байдаг.</p>

<p>8.1.4. тамхи үйлдвэрлэгчээс соёл урлаг, биеийн тамир, спортын болон бусад олон нийтийн арга хэмжээнд ивээн тэтгэгчээр оролцох, төрөл бүрийн хандив, тусламж, тэтгэлэг үзүүлэх;</p> <ul style="list-style-type: none"> 8.1.4. тамхи үйлдвэрлэгчээс эрүүл мэнд, боловсрол соёл урлаг, биеийн тамир, спортын болон бусад олон нийтийн арга хэмжээнд ивээн тэтгэгчээр оролцох, төрөл бүрийн хандив, тусламж, тэтгэлэг үзүүлэх; 	<p>- Саналгүй</p>
<p>8.1.6.бусад хэлбэрээр тамхи сурталчлах</p> <ul style="list-style-type: none"> 8.1.6. бага насны хүүхэд, залуучуудын сэтгэлийг татах гадна хэлбэр төрхөөрөө тамхин бүтээгдэхүүнтэй төстэй чихэр, зууш, тоглоом болон бусад бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэх, сугалаа, үнээгүй бэлэг, бүтээгдэхүүний үнээгүй дээж, тамхины худалдаатай холбоотой болон холбоогүй аливаа хэлбэрийн уралдаан, тэмцээн, хямдрал, урамшуулал, хөнгөлөлт, байгууллагаа сурталчлах болон бусад хэлбэрээр тамхи сурталчлах 	<p>Төслийн 8.1.6-т заалт нь Тамхины хяналтын тухай хуулийн 8.1.4-т тамхи үйлдвэрлэгчээс соёл урлаг, биеийн тамир, спортын болон бусад олон нийтийн арга хэмжээнд ивээн тэтгэгчээр оролцох, төрөл бүрийн хандив, тусламж, тэтгэлэг үзүүлэхийг хориглох гэсэн заалтын зарим үг хэллэгтэй утга санааны хувьд давхардсан. Тухайлбал: 8.1.6-ын тамхины худалдаатай холбоотой болон холбоогүй аливаа хэлбэрийн уралдаан, тэмцээн гэсэн нь хуулийн 8.1.4-т соёл урлаг, биеийн тамир, спортын болон бусад олон нийтийн арга хэмжээнд ивээн тэтгэгчээр оролцох</p>
<p>8.2. Тамхины зар сурталчилгааны материалыг улсын хилээр нэвтрүүлэхийг хориглоно</p> <ul style="list-style-type: none"> 8.2.Тамхины бүх төрлийн зар сурталчилгааны материалыг улсын хилээр нэвтрүүлэхийг хориглоно 	<p>- Саналгүй</p>
<p>9.1.Дараахь газар утаат тамхи татахыг хориглоно:</p> <ul style="list-style-type: none"> 9.1.Дараахь газар утаат тамхи татахыг хориглоно олон нийтийг дам тамхидалтаас сэргийлсэн тамхигүй орчин бүрдүүлнэ 	<p>- Хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх журмын тухай хуулийн 12.1.6-т хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байхаар заасан байна. Хуулийн төслийн 9.1-т олон нийтийг дам тамхидалтаас сэргийлсэн тамхигүй орчин бүрдүүлнэ гэж заасан нь хэм хэмжээ тогтоогоогүй тунхагласан шинжтэй заалт болсон байна.</p>
<p>11.1.Тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомжийн биелэлтэд тавих төрийн хяналтыг Засгийн газар, бүх шатны Засаг дарга, мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, цагдаа болон хууль тогтоомжоор эрх олгогдсон бусад байгууллага, албан тушаалтан тус тусын эрх хэмжээний дагуу хэрэгжүүлнэ.</p> <ul style="list-style-type: none"> 11.1.Тамхины хяналтын тухай хууль тогтоомжийн биелэлтэд тавих төрийн хяналтыг Засгийн газар, бүх шатны Засаг дарга, мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, цагдаа болон хууль тогтоомжоор эрх олгогдсон бусад байгууллага, албан тушаалтан тус тусын эрх хэмжээний дагуу хэрэгжүүлнэ. Тамхины үйлдвэрлэл, импорт, худалдаа, үйлчилгээнд хяналт тавих журмыг Засгийн газар батална. 	<p>- Саналгүй</p>

Одоо мөрдөж байгаа хуульд оруулсан өөрчлөлт /төслөөр/	
<ul style="list-style-type: none"> 9 дугаар зүйл. Утаат тамхи татахыг хориглох газар 9 дүгээр зүйл. Утаат тамхи татахыг хориглох	
<ul style="list-style-type: none"> 9.1.Дараахь газар утаат тамхи татахыг хориглоно: 9.1.Дараахь газар утаат тамхи татахыг хориглоно	- Өөрчлөлтгүй
<ul style="list-style-type: none"> 9.1.1.нийтийн тээврийн хэрэгсэл, агаарын хөлөг; 9.1.1. Бүх төрлийн нийтийн тээврийн хэрэгсэл;	- Агаарын хөлөг гэдэг үг хасагдсан.
<ul style="list-style-type: none"> 9.1.2.галт тэрэгний болон усан онгоцны зорчигчдын өрөө /купе/, хонгил; 9.1.2.олон нийтийн үзвэр, үйлчилгээний газар;	- Нэмэлтээр орсон.
<ul style="list-style-type: none"> 9.1.3.шатахуун түгээгүүрийн газар, шатах, тослох, тэсэрч дэлбэрэх бодис, материалын үйлдвэр, түүний нөөцийн агуулах. 9.1.3. шатахуун түгээгүүрийн газар, шатах, тослох, тэсэрч дэлбэрэх бодис, материалын үйлдвэр, түүний нөөцийн агуулах;	- Өөрчлөлтгүй
9.1.4. зорчигч тээврийн буудал, зочид буудлын нийтийн үйлчилгээний танхим;	- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 9.2.1-т заасан болно.
9.1.5. нийтийн хоол, худалдаа, баар, цэнгээний газар;	- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 9.2.2-т заасан болно.
9.1.6. байгууллага, аж ахуйн нэгжийн ажлын байрны дотоод орчин.	- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 9.2.3-т аливаа байгууллага, аж ахуйн нэгжийн албан байр гэж заасан болно.
9.2.Дараахь байгууллагын тусгайлан зөвшөөрөгдсөн цэгээс бусад газар утаат тамхи татахыг хориглоно: <ul style="list-style-type: none"> 9.2. Аж ахуйн нэгж, байгууллага хуульд заасан тамхины хяналтын үйл ажиллагаатай холбогдсон зохицуулалтыг байгууллагынхаа дотоод журамд тусгаж, хэрэгжилтэд нь хяналт тавина. 	- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 9.4-т ... энэ хуульд заасан тамхины хяналтын үйл ажиллагаатай холбогдсон зохицуулалтыг байгууллагынхаа дотоод журамд тусгаж хэрэгжүүлнэ гэж заасан болно.
9.2.1.зорчигч тээврийн буудал, зочид буудлын нийтийн үйлчилгээний танхим;	-Хуулийн төслийн 9.1.4 болон 9.1.5-т оруулсан
9.2.2.нийтийн хоол, худалдаа, үзвэр, үйлчилгээ, баар, цэнгээний газар;	
9.2.3. аливаа байгууллага, аж ахуй нэгжийн албан байр.	-Хуулийн төслийн 9.1.6-т оруулсан
9.3.Хоёр ба түүнээс дээш үйлчилгээний танхимтай нийтийн хоолны газар тамхи татдаггүй хүмүүст зориулсан тусгай танхим ажиллуулна. <ul style="list-style-type: none"> 9.3. Аж ахуй нэгж, байгууллагын орох хаалга, хүлээлгийн танхим, хонгил, бие засах газар болон бусад шаардлагатай газарт тамхи татахыг хориглосон тэмдэг байрлуулна. 	- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 9.3-т Хоёр ба түүнээс дээш үйлчилгээний танхимтай нийтийн хоолны газар тамхи татдаггүй хүмүүст зориулсан тусгай танхим ажиллуулна гэсэн заалт хасагдсан бөгөөд харин төслийн 9.3-т Аж ахуй нэгж, байгууллагын орох хаалга, хүлээлгийн танхим, хонгил, бие засах газар болон бусад шаардлагатай газарт тамхи татахыг хориглосон тэмдэг байрлуулна гэсэн заалт нэмэлтээр орсон.

<p>9.4. Энэ хуулийн 9.2-т заасан аж ахуй нэгж, байгууллага утаат тамхи татахыг зөвшөөрсөн, хориглосон газар зохих тэмдэг, анхааруулга тавих бөгөөд энэ хуульд заасан тамхины хяналтын үйл ажиллагаатай холбогдсон зохицуулалтыг байгууллагынхаа дотоод журамд тусгаж хэрэгжүүлнэ.</p> <ul style="list-style-type: none"> 9.4. Анхааруулах тэмдэг нь зөрчил илэрсэн тохиолдолд олон нийтийн мэдээлэл, гомдол, саналыг хүлээн авч шийдвэрлэх байгууллагын хаяг, утасны дугаар, албан тушаалтны нэрийг агуулсан байна. Анхааруулах тэмдгийн загварыг эрүүл мэндийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага батална. 	<p>- Тамхины хяналтын тухай хуулийн 9.4-т ... энэ хуульд заасан тамхины хяналтын үйл ажиллагаатай холбогдсон зохицуулалтыг байгууллагынхаа дотоод журамд тусгаж хэрэгжүүлнэ гэж заасан болно.</p>
<p>5.2.1. тамхины хяналтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, иргэдийг тамхинаас гарахад бүх талын дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх, дам тамхидалтаас сэргийлэх;</p> <ul style="list-style-type: none"> 5.2.1. тамхины хяналтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, иргэдийг тамхинаас гарахад бүх талын дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх, дам тамхидалтаас сэргийлэх арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулах 	<p>- Төслийн 5.2.1-т арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулах гэсэн нь Тамхины хяналтын тухай хуулийн 5.2-ын Тамхины хяналтын талаар иргэн, хуулийн этгээдийн хүлээх үүрэгт хуульчлах шаардлагатай эсэх</p>
<p>5.2.2. тамхины хэрэглээ, дам тамхидалтын улмаас хүний эрүүл мэнд, амь насанд учрах эрсдэл, хор нөлөөний талаар шинжлэх ухааны үндэслэлтэй мэдээлэл олж авах.</p> <ul style="list-style-type: none"> 5.2.2. тамхины хэрэглээ, дам тамхидалтын улмаас хүний эрүүл мэнд, амь насанд учрах эрсдэл, хор нөлөөний талаар шинжлэх ухааны үндэслэлтэй мэдээллээр иргэдийг хангах. 	
<p>6.4.1. тамхины хайрцагны эргэн тойрны гадаргууны гуравны нэгээс багагүй талбайг эзэлсэн байх;</p> <ul style="list-style-type: none"> 6.4.1. тамхины хайрцаг, сав, баглаа боодлын нүүр болон ар талын, хоёроос дээш талтай бол бүх гол нүүрэн хэсгийн гадаргууны дээд хэсэгт, хайрцаг, боодлыг задлах үед гэмтэхгүй байхаар хэвлэх бөгөөд тавин хувиас багагүй талбайг эзэлсэн байх. 	<p>- ДЭМБ-аас баталсан “Тамхины суурь конвенц”-ийн 11 дүгээр зүйлийн 1-Б-4-т амхин бүтээгдэхүүний гадна талын боодол, шошго нь тамхины хэрэглээнээс үүсэх хортой үр дагаварыг тайлбарласан эрүүл мэндийн анхааруулга нь тамхины хайрцагны ил харагдах хэсгийн 50 ба түүнээс дээш хувийг эзэлсэн байх, харин 30-аас доошгүй хувийг эзэлэх ёстой гэж заасан байдаг.</p>
<p>6.7.1. найрлагад нь агуулагдах бохь, никотин, бусад хорт бодисын хэмжээг заагаагүй буюу зөвшөөрөгдсөнөөс илүү хэмжээгээр агуулагдсан;</p> <ul style="list-style-type: none"> 6.7.1. тамхины хайрцаг, сав, баглаа боодол дээр бохь, никотин, бусад хорт бодисын хэмжээ, хугацаа дуусах огноог заасан, тамхины нэр нь стандарт өнгө, үсгийн фондоос өөр лого, өнгө, брэндийн дүрс, бусад сурталчилгааны мэдээлэлтэй байх. 	<p>- Хуулийн төслийн 6.7.1-т заасан тамхины хугацаа дуусах огноог заасан гэдэгт тамхины дуусах хугацаа гэж байдаг эсэх талаар тодруулах</p>

<p>8.1.1.тамхи болон тамхины үйлдвэрийн нэр, тэмдэг, түүнтэй холбоотой зураг ашиглах замаар тамхийг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл, кино, интернет, ханын самбар, зурагт хуудас, зар чимэглэл, зорчигчийн тийз болон бусад биет байдлаар сурталчлах;</p> <ul style="list-style-type: none"> 8.1.1.тамхи, тамхи ороодог цаас, тамхины шүүр, тамхи орооход хэрэглэгддэг төхөөрөмж, тамхины бусад дагалдах хэрэгсэл, тамхи үйлдвэрлэгчийн нэр, лого, тамхин бүтээгдэхүүн, түүний брэндийн нэр, барааны тэмдэг, тамхи үйлдвэрлэгчтэй холбоотой өнгө, өнгөний хослол, үг хэллэг, дизайн, зураг, дүрс, үнэр, дуу авиаг ашиглах, урлаг, соёлын жүжигчид, алдартай тамирчид зэрэг олны дунд нэр хүнд бүхий хүнийг оролцуулах замаар тамхийг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл, кино, загвар өмсөх үзүүлбэр, урлаг, спортын тоглолт, уралдаан тэмцээн, гар утас, бусад шинэ технологи, ханын болон гудамжны самбар, зурагт хуудас, зар чимэглэл, зорчигчийн тийз ашиглах болон бусад биет байдлаар сурталчлах. 	Саналгүй
<p>13.1.1.энэ хуулийн 6.4, 6.6, 6.7.1 - 6.7.6, 6.7.8, 8.2-т заасныг зөрчсөн бол иргэнийг 30000-50000, албан тушаалтныг 40000-60000, хуулийн этгээдийг 230000-250000 төгрөгөөр торгож, тамхи, болон хууль бусаар олсон орлогыг хураах</p> <ul style="list-style-type: none"> 13.1.1 энэ хуулийн 6.4, 6.6, 6.7.1 - 6.7.6, 6.7.8, 8.2-т заасныг зөрчсөн бол иргэнийг 30000-50000, албан тушаалтныг 40000-60000, хуулийн этгээдийг 300000-350000 төгрөгөөр торгож, тамхи болон хууль бусаар олсон орлогыг хураах 	<p>- Хуулийн төслөөр торгуулийн хэмжээ дараахь байдлаар өөрчлөгдсөн байна. Иргэн - өөрчлөгдөөгүй Албан тушаалтан - өөрчлөгдөөгүй Хуулийн этгээд – 70000-100000 төгрөгөөр нэмэгдсэн</p>
<p>13.1.2.энэ хуулийн 6.7.7, 6.7.9 - 6.7.12, 7.1-д заасныг зөрчсөн бол иргэнийг 20000-30000, албан тушаалтныг 30000-60000, хуулийн этгээдийг 200000-250000 төгрөгөөр торгож, тамхи болон хууль бусаар олсон орлогыг хураах</p> <ul style="list-style-type: none"> 13.1.2. энэ хуулийн 6.7.7, 6.7.9 - 6.7.12, 7.1-д заасныг зөрчсөн бол иргэнийг 30000-40000, албан тушаалтныг 50000-80000, хуулийн этгээдийг 300000-350000 төгрөгөөр торгож, тамхи болон хууль бусаар олсон орлогыг хураах 	<p>- Хуулийн төслөөр торгуулийн хэмжээ дараахь байдлаар өөрчлөгдсөн байна. Иргэн – 10000 төгрөгөөр Албан тушаалтан – 20000 төгрөгөөр Хуулийн этгээд – 100000-150000 төгрөгөөр нэмэгдсэн</p>
<p>13.1.3.энэ хуулийн 8.1.1- 8.1.3, 8.1.5, 8.1.6-д заасныг зөрчсөн бол иргэнийг 30000-40000, албан тушаалтныг 40000-60000, хуулийн этгээдийг 200000-250000 төгрөгөөр торгож, хууль бусаар олсон орлогыг хураах;</p> <ul style="list-style-type: none"> 13.1.3. энэ хуулийн 8.1.1-8.1.3, 8.1.5, 8.1.6-д заасныг зөрчсөн бол иргэнийг 30000-50000, албан тушаалтныг 60000-80000, хуулийн этгээдийг 300000-350000 төгрөгөөр торгож, хууль бусаар олсон орлогыг хураах; 	<p>- Хуулийн төслөөр торгуулийн хэмжээ дараахь байдлаар өөрчлөгдсөн байна. Иргэн – 10000 төгрөгөөр Албан тушаалтан – 20000 төгрөгөөр Хуулийн этгээд – 100000-150000 төгрөгөөр нэмэгдсэн</p>

<p>13.1.4.энэ хуулийн 8.1.4-т заасныг зөрчсөн бол албан тушаалтныг 40000-60000, хуулийн этгээдийг 200000-250000 төгрөгөөр торгож, сурталчлах үйл ажиллагааг нь зогсоох;</p> <ul style="list-style-type: none"> 13.1.4. энэ хуулийн 8.1.4-т заасныг зөрчсөн бол албан тушаалтныг 60000-80000, хуулийн этгээдийг 200000-250000 төгрөгөөр торгож, сурталчилгааны үйл ажиллагааг нь зогсоох; 	<p>- Хуулийн төслөөр торгуулийн хэмжээ дараахь байдлаар өөрчлөгдсөн байна. Албан тушаалтан – 20000 төгрөгөөр Хуулийн этгээд – өөрчлөгдөөгүй</p>
<p>13.1.5.энэ хуулийн 9.1, 9.2.-т заасныг зөрчсөн бол иргэнийг 5000-10000 төгрөгөөр торгох;</p> <ul style="list-style-type: none"> 13.1.5.энэ хуулийн 9.1-д заасныг зөрчсөн бол иргэнийг 10000-15000 төгрөгөөр торгох; 	<p>- Хуулийн төслөөр торгуулийн хэмжээ дараахь байдлаар өөрчлөгдсөн байна. Иргэн – 5000-10000 төгрөгөөр нэмэгдсэн</p>
<p>13.1.6.энэ хуулийн 9.3-т заасныг зөрчсөн бол хуулийн этгээдийг 100000-150000 төгрөгөөр торгох</p> <ul style="list-style-type: none"> 13.1.6. энэ хуулийн 9.2-т заасныг зөрчсөн бол албан тушаалтныг 60000-80000, 9.3-т заасныг зөрчсөн бол хуулийн этгээдийг 100000-150000 төгрөгөөр торгох 	<p>Хуулийн төслөөр торгуулийн хэмжээ дараахь байдлаар өөрчлөгдсөн байна. Албан тушаалтан – нэмэлтээр оруулсан Хуулийн этгээд – өөрчлөгдөөгүй байна.</p>
<p>8 дугаар зүйл. Тамхи сурталчлахыг хориглох</p> <ul style="list-style-type: none"> 8 дугаар зүйл. Тамхины зар сурталчилгаа, дэмжлэг үзүүлэх, ивээн тэтгэх үйл ажиллагааг хориглох 	<p>- Саналгүй</p>

* * *

САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ

Засгийн газраас боловсруулан 2010 оны 10 дугаар сарын 25-нд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн Тамхины хяналтын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн хүрээнд энэхүү судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэн дараахь санал, дүгнэлтийг гаргаж байна.

1/ Тамхины хяналтын тухай хууль нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслөөр тамхидалтыг бууруулах чиглэлийн үндсэн эрх зүйн зохицуулалтыг тодорхой бус тусгасан байх бөгөөд хяналтыг сайжруулах чиглэлийн нарийвчилсан зохицуулалт тусгагдаагүй болно.

2/ Хуулийн төсөлд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг энэхүү судалгааны гуравдугаар бүлэгт харьцуулан, дүгнэлтийг гаргасан болно. Энэхүү хуулийн төслийн хувьд зарим үг хэллэг, нэр томъёоны хувьд давхардсан, ойлгомжгүй байгаа болно. Иймд хуулийн төслийг бусад хууль тогтоомж болон “Хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх журмын тухай” хуультай уялдуулах шаардлагатай болно.

3/ Одоо мөрдөж байгаа Тамхины хяналтын тухай хуулиар хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага болох торгуулийн хэмжээг ихэсгэхээр хуулийн танилцуулгад тусгасан боловч хуулийн төсөлд торгуулийн хэмжээг иргэн 10000, албан тушаалтан 20000 хүртлэх, хуулийн этгээд 50000-100000 хүртлэх төгрөгөөр нэмсэн нь хуулийг хэрэгжүүлтийг сайжруулах боломжгүй юм. Иймд энэхүү торгуулийн хэмжээг 10000-100000 төгрөгөөр нэмэгдүүлэх бус хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг тодорхой хувиар нэмэгдүүлсэн хэмжээгээр хуульд тусгах саналтай байна.

4/ Тамхины хяналтын суурь конвенцийн 16-р зүйлд насанд хүрээгүй хүнд тамхи худалдаалах болон насанд хүрээгүй хүнээр тамхи худалдуулахыг хориглох талаар тусгасан байдаг. Манайд 18 насанд хүрээгүй хүнд тамхи худалдаалахыг хориглосон хуулийн заалт байгаа хэдий ч хэрэгжилт хангалтгүй байгаа бөгөөд 18 насанд хүрээгүй хүнээр тамхи худалдаалуулахыг хориглох талаар хуулийн заалт байхгүй. Дэлгүүр

үйлчилгээний газруудад насанд хүрээгүй хүнд тамхи худалдаалахыг хориглосон ил харагдахуйц тэмдгийг байршуулах шаардлагатай байна.

5/ Мөн конвенцид насанд хүрээгүй хүний анхаарлыг татахуйц тамхи тамхин бүтээгдэхүүний хэлбэрээр хийгдсэн чихэр, хөнгөн зууш, тоглоом буюу өөр ямар нэг зүйл үйлдвэрлэж худалдаалахыг хориглох талаар тусгасан байдаг. Манай дэлгүүрүүд ялангуяа сургууль соёлын газруудтай ойролцоох ТҮЦ-үүдэд тамхины хэлбэрээр хийгдсэн чихэр, бохийг ширхэгээр худалдаалж, үүнийг гол төлөв сургуулийн хүүхдүүд худалдаж авдаг. Тиймээс дээрх заалтыг хуулинд тусгаж өгөх.

6/ Судлаачид дам тамхидалт нь тамхи татдаг хүмүүсээс ч илүүтэйгээр хорддог бөгөөд энэ нь тамхидалтаар үүсэх өвчлөлөөр нас барахад хүргэдэг гэсэн дүгнэлтийг санал нэгтгэйгээр гаргасан байдаг. Хэдий агааржуулагчтай байлаа ч гэсэн тамхи татдаггүй хүмүүсийг тамхи татдаг хүмүүстэй нэгэн орчинд байлгах нь тамхи татдаггүй хүмүүсийг хорт утаанаас хамгаалж чадахгүй байгаа нь тамхи татдаггүй хүмүүсийн эрх ашиг зөрчигдөж байна. Иймээс тамхи хэрэглэдэггүй хүмүүсийн эрүүл мэндийг хамгаалах үүднээс газар бүрт тамхигүй орчинг бий болгох шаардлагатай байна.

7/ Хуулийг хэрэгжилтийг сайжруулахын тулд дан ганц төрөөс анхаарах бус олон нийтийн дэмжлэг оролцоог нэмэгдүүлэх тамхигүй орчин бүрдүүлэхэд иргэдийн үүрэг роль чухал юм. Тухайлбал: төлбөргүй утасны дугаар ажиллуулан тамхийг насанд хүрээгүй иргэдэд, олон нийтийн газруудад ширхэгээр худалдаалж байгаа дэлгүүр, цэгүүдийн талаар иргэдээс тогтмол мэдээлэл авах, ингэснээр байцаагч нарын ажлын ачаалал буурах төдийгүй зардал хэмнэх, иргэдийн хууль хэрэгжүүлэхэд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэх боломжтой юм.

8/ Монгол улс Тамхины хяналтын суурь конвенцийн дагуу тамхины хэрэглээг үр дүнтэй бууруулахад үндэслэн тамхины хяналтын цогц бодлогын зарим асуудлуудыг бодлогын баримт бичгүүдэд тусгагдах шаардлагатай байна. Үүнд:

- Тамхи үйлдвэрлэгчид болон импортлогчдын зүгээс тамхины хорт бодисын агууламж, тэдгээрийн ялгарах хэмжээг засгийн газарт үнэн зөвөөр мэдээлэх
- Тамхины хаана худалдаалахыг зөвшөөрсөн тухай мэдээллийг тамхины сав баглаан дээр байрлуулах талаар стандартад тусгах
- Тамхийг хүүхдэд худалдаалахгүй талаар тодорхой, харагдахуйц самбарыг тамхи худалдаалж буй бүх цэгүүдэд байрлуулах
- Чихэр, амттан, тоглоом зэрэг хүүхдийн сонирхлыг татахуйц зүйлсийг тамхины хэлбэртэй үйлдвэрлэх, ийм зүйлсийг худалдаалахыг хориглох зэрэг болно.

* * *

Ашигласан материал:

1. Тамхины хяналтын тухай Монгол Улсын хууль /2005.07.01/
2. Зар сурталчилгааны тухай Монгол Улсын хууль /2002.05.30/
3. Олон нийтийн радио, телевизийн тухай Монгол улсын тухай хууль /2005.01.27/
4. Шударга бус өрсөлдөөнийг хориглох тухай Монгол улсын хууль /2000.05.12/
5. Эрүүл мэндийг тухай Монгол Улсын хууль /1998.05.07/
6. Онцгой албан татварын тухай Монгол Улсын хууль /2000.11.17/
7. Янжуур тамхи-техникийн ерөнхий шаардлага, Монгол Улсын стандарт /2008 он/
8. Онцгой албан татварын тэмдгийн үнийг шинэчлэн батлах тухай /2002.06.27/
9. Импортын архи, дарс, тамхины онцгой албан татвар болон онцгой албан татварын тэмдгийн талаархи мэдээлэл солилцох журам батлах тухай Үндэсний татварын ерөнхий газар, Гаалийн ерөнхий газрын даргын хамтарсан 159/446 тоот тушаал /2002/

10. Журам батлах тухай /зорчигчийн хувийн хэрэглээний эд зүйлс, эмэнд гаалийн бүрдүүлэлт хийх журам/ Гаалийн Ерөнхий газрын даргын 115 тоот тушаал /2002/
11. УИХ-ын тогтоол-Импортын барааны гаалийн албан татварын хувь, хэмжээ батлах тухай /1999.06.03 №27/
12. УИХ-ын тогтоол - Нийгмийн эрүүл мэндийн талаар төрөөс баримтлах бодлогыг батлах тухай /2001.11.08 №81/
13. УИХ-ын Тамгын газрын Судалгааны төв “Монгол Улс дахь тамхины зах зээлийн өнөөгийн байдал цаашид тамхины хэрэглээг бууруулах асуудлыг боловсронгуй болгох нь” тойм судалгаа
14. WHO report on the global tobacco epidemic
15. <http://www.smokefreeengland.co.uk/thefacts/the-regulations.html>
16. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga-> Английн хуулийн сайт
17. <http://www.wisegeek.com/is-smoking-in-japan-illegal.htm>
18. <http://www.globalpost.com/dispatch/japan/100729/health-cigarette-tax-smoking-and-lung-cancer#>
19. http://www.huffingtonpost.com/2011/01/02/spain-enacts-tough-antism_n_803342.html
20. http://www.msnbc.msn.com/id/40876517/ns/world_news-europe/
21. www.consultant.ru
22. <http://www.no-smoke.org/document.php?id=235>
23. www.tobaccofreekids.org Model Legislation for Tobacco Control: A Policy Development and Legislative Drafting Manual Rose Nathan, JD,MPH
www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/875.htm

* * *

(Footnotes)

1. WHO report on the global tobacco epidemic
2. УИХ-ын Тамгын газрын Судалгааны төв “Монгол Улс дахь тамхины зах зээлийн өнөөгийн байдал цаашид тамхины хэрэглээг бууруулах асуудлыг боловсронгуй болгох нь” тойм судалгаа
3. УИХ-ын Тамгын газрын Судалгааны төв “Монгол Улс дахь тамхины зах зээлийн өнөөгийн байдал цаашид тамхины хэрэглээг бууруулах асуудлыг боловсронгуй болгох нь” тойм судалгаа
4. ДЭМБ-аас 2007 онд явуулсан “Дэлхийн залуучуудын тамхины хэрэглээний судалгаа”-ны тайлан
5. Тайлбар: Тамхины эсрэг хуулийг нь бүрэн эхээр нь олох боломжгүйгүйгээс зөрчлийн нарийвчилсан заалт, торгуулийг нарийвчлан оруулах боломжгүй байв/

